

Cezayir Siyaseti: İç Sorunlar ve Uluslararası İlişkiler

Yahia H. Zoubir, New York, Routledge, 2020, ISBN: 978-1-138-33096-2, s. 314, \$27.99.

Değerlendirmeyi Yapan: Musab Yılmaz*

Geliş tarihi: 08/07/2021

Kabul tarihi: 17/07/2021

Atf: Yılmaz, M., “Cezayir Siyaseti: İç Sorunlar ve Uluslararası İlişkiler”, Ortadoğu Etütleri, 13-3 (2021): 467-471

The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations

Edited by Yahia H. Zoubir, New York, Routledge, 2020, ISBN: 978-1-138-33096-2, 314 pages, \$27.99.

Reviewer: Musab Yılmaz

Received: 08/07/2021

Accepted: 17/07/2021

Citation: Yılmaz, M., “The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations”, Middle Eastern Studies, 13-3 (2021): 467-471

السياسة الجزائرية: المشاكل الداخلية والعلاقات الدولية

المحرر: يحيى الزبير – نيويورك، 2021، Routledge، ردمك: 978-1-138-33096-2) 314 صفحة، 27.99

مصعب يلماز

تاريخ القبول: 2021/07/17

تاريخ الاستلام: 2021/07/08

الاقتباس: يلماز، م، “السياسة الجزائرية: المشاكل الداخلية والعلاقات الدولية”، دراسات الشرق الأوسط، 13-3 (2021): 467-471

Cezayir, Fransız sömürgeciliğine karşı sürdürdüğü zorlu bağımsızlık mücadelesinden (1954-1962) sonra ordu, siyaset ve toplum üçgeninden oluşan yönetim sistemi ile Kuzey Afrika'nın dikkat çekici ülkelerinden birisidir. Cezayir sistemine ve siyasi tarihine baktığımızda ordunun Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesinde yadsınamaz ve güçlü bir role sahip olduğunu, ardından siyasetteki nüfuzu ve ülkedeki kriz anlarından ortaya çıkarak sistemin devamlılığını ve muhafazasını sağladığını görmekteyiz. Öte yandan ordu ile uyumlu, ülkenin kurucu partisi Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) çevresinde oluşan siyasi elitlerin varlığı sistemin temel unsurlarındandır. Hidrokarbon kaynaklarına bağımlı ekonomisinin kırılganlığı, çok partili hayata geçiş sürecinde İslami Selamet Cephesi'nin (FIS) seçimleri kazanması sonrası rejim ve İslamcı gruplar arasında on yıl süren kanlı iç savaş tecrübesi

* Araştırma Asistanı, ORSAM, TR, musab.yilmaz@orsam.org.tr, ORCID: 0000-0001-6442-0942

ülkenin zor süreçlerden geçmesine sebep olmuştur. Ordunun ve uluslararası kamuoyunun desteğiyle cumhurbaşkanı seçilen Abdülaziz Buteflika, iç savaşı sona erdirmenin getirdiği meşruiyet sayesinde süreç içerisinde kendi bürokratik ve oligarşik rejim sistemini oluşturmuştur.

Yirmi yıllık Buteflika rejiminden rahatsız olan Cezayir halkı, Şubat 2019’da Buteflika’nın beşinci dönem cumhurbaşkanlığı adaylığının açıklanmasının ardından sokaklara dökülerek Hirak protesto hareketiyle yeni bir değişim sürecinin başlatılmasını sağlamıştır. Yukarıda kısaca bahsedilen bütün tarihsel ve siyasi gelişmeler, Cezayir siyaseti ve sisteminin yapı taşları olarak tanımlanabilmektedir. Cezayirli Profesör Yahia H. Zoubir editörlüğünde Cezayir’in iç ve dış siyaseti bağlamında yaşadığı temel tehdit ve fırsatları anlamlandırmayı amaçlayan kitap çalışması, Cezayir’in ekonomisinden toplumsal problemlerine, ordu-siyaset ilişkisinden kalıplaşmış siyasal sisteme ve küresel aktörlerle ilişkilerden bölgesel krizlerdeki pozisyonuna kadar geniş bir yelpazede okuyucuya sunulmaktadır.

Kitap çalışması 2019 Hirak protestoları öncesinde hazırlandığı için Buteflika rejimi üzerinden Cezayir sistemini anlamak üzere inşa edilmesine rağmen Profesör Yahia H. Zoubir’in kaleme aldığı “Yeni bir cumhuriyet inşası” başlıklı giriş bölümünde Cezayir’de sürmekte olan değişim sürecine odaklanmaktadır. Ayrıca, Buteflika rejiminin beklenmeyen çöküşünün Cezayir uzmanları tarafından değerlendirilmekte olduğu ama zamanının belirsizliği de ifade edilmektedir. 2019 Hirak protestolarından önce, tarihsel süreçte Cezayir’in kaybettiği geçiş fırsatlarına değinen yazar, aynı olayların tekrarlanmaması için o süreçlerin akılda tutulması gerektiği konusunda uyarıda bulunmaktadır. Ardından Hirak hareketinin dinamiklerinden ve Cezayir’de sistemsel değişim ve dönüşümü gerçekleştirme kapasitesi ve eylemlerine değinen Zoubir, ulusal diyalogun önemine değinerek Cezayir ordusunun, rejiminin uzlaşmacı rolü takınması gerektiğini belirtmektedir. Buteflika dönemini “sultanistik rejim” olarak tanımlandığı bölümde, rejimin büründüğü oligarşik ve yozlaşmış duruma atıfta bulunarak aynı sürecin yaşanmaması için Hirak aktivistlerinin yargı bağımsızlığı, kuvvet ayrılığı, siyaset ve medya alanının özgürleştirilmesi gibi ilkelerini muhafaza etmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Ayrıca Buteflika’nın sultanistik rejiminin Hirak protestoları ile devrilmesine rağmen Cezayir’deki dönüşüm sürecinin sadece Buteflika çevresinde oluşan oligarkların bertaraf edilmesiyle mi yoksa ülkedeki sistemin tamamen değişmesiyle mi tamamlanacağı konusu tartışılmaktadır.

Editörün giriş yazısıyla başlayan kitap, farklı alanlardaki uzman ve akademisyenlerin makalelerinin yer aldığı iki ana bölümden oluşmaktadır.

Başlıkta da belirtildiği gibi birinci bölüm; iç sorunlara odaklanmakta ve Cezayir sistemi içerisindeki ekonomi ve siyasi alandaki yapısal problemlere, toplumsal ve kimliksel meseleleri ele almaktadır. On bir makalenin yer aldığı birinci bölümdeki ilk makale Cezayir’de kurumsallaşmış rant sisteminden bahsetmekte ve ülkedeki rant sisteminin getirdiği yapısal problemlerin aşılmasının nedenleri tartışılmaktadır. İkinci ve üçüncü makalelerde, hidrokarbon kaynaklarına bağımlı Cezayir ekonomisinin sahip olduğu refahın geçiciliği üzerinden kalkınma ve kurumsal altyapı sorunları sorgulanmakta ve enerji üzerinden göreceli elde ettiği refaha rağmen yaşadığı zorluklar analiz edilmekte ve alternatif öneriler sunulmaktadır.

Cezayir ekonomisi odaklı üç makaleden sonra Cezayir siyaseti ve toplumu hakkındaki makaleler sıralanmaktadır. Dördüncü makale Cezayir siyasetini yönlendiren elitleri ve entelektüelleri irdelerken, beşinci makalenin konusu Buteflika dönemi devlet sistemi üzerine yoğunlaşmaktadır. Ardından altıncı ve yedinci makalelerde Cezayirli gençlerin toplumsal ve siyasal beklentileri ele alınmakta ve Mağrib el-Kaidesi ile mücadele eden Cezayir’deki radikal İslamcılığın dönüşümü incelenmektedir. Cezayir toplumunda kadın-erkek eşitliği, insan hakları meseleleri, medya-iktidar ilişkisi gibi konuların ele alındığı makalelerden sonra Cezayir’in toplumsal problemlerinden biri olarak devam eden Berberi (Amaziğ) sorunu ile ilgili dil, kültür ve kimlik konularına odaklanılmaktadır.

Kitabın birinci bölümündeki makaleler, bütüncül bir yaklaşımla Cezayir sisteminin ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel meselelerini analitik ve eleştirel bir yaklaşımla ele almaktadır. Özellikle Buteflika döneminin kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine rağmen, Buteflika sonrası dönemin belirsizliği makalelerde eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte uzmanların kuramsal yetkinliklerinin makalelerin analitik boyutunu güçlendirdiği gözlemlenmektedir.

İkinci bölüm incelendiğinde ise Cezayir’in küresel ve bölgesel aktörlerle ilişkileri ve bölgesel sorunlara yaklaşımı ele alınmaktadır. Yedi makalenin yer aldığı bu bölümde, editör Profesör Yahia H. Zoubir’in uzmanlık alanı olduğundan dolayı Çin-Cezayir veya Fransa-Cezayir ilişkileri, Akdeniz’de Cezayir’in rolü gibi başlıkların ağır bastığı ve Cezayir-Rusya ilişkileri, Cezayir’in Libya’ya yaklaşımı gibi konuların göz ardı edildiği gözlemlenmektedir. Cezayir’in Akdeniz coğrafyasındaki konumu ile başlayan ilk makalede, Cezayir’in Avrupa tarafından algılanması, Arap Dünyası, Afrika ve Mağrip’teki konumu ve Akdeniz politikası tartışılmaktadır. Ardından ikinci makalede Cezayir diplomasisinin şüphesiz en önemli başlıklardan birisi

olması gereken Cezayir-Fransız ilişkileri tarihsel bir anlatımla ekonomik, siyasi nüfuz üzerinden ele alınarak ilişkilerdeki zorluklar ve tartışma konuları analiz edilmektedir.

Cezayir'in yüz ölçümünün büyük kısmının yer aldığı Sahel bölgesindeki istikrarsızlıklara karşı güvenlik politikasının incelendiği on dördüncü makalede, Cezayir dış politikasının güvenlik perspektifi ve stratejisi Sahel üzerinden açıklanmaktadır. Ardından Profesör Yahia H. Zoubir'in uzmanlık konularından ivme kazanmakta olan Cezayir-Çin ilişkileri ve Çin'in Afrika'daki nüfuzunu artırma çabası bağlamında incelenmektedir. Bölgedeki Körfez etkisinin dikkate alınarak kitaba eklendiğini düşündüğüm Cezayir'in Körfez ülkeleriyle ilişkileri makalesinde, İran-Körfez karşılaştırması üzerinden Cezayir'in dış politika hamleleri ele alınmaktadır. Bilindiği üzere Cezayir ile İran iyi ilişkilere sahipken Fas Krallığının Körfez ülkeleriyle sahip olduğu iyi ilişkiler, İran-Körfez rekabetinin Fas-Cezayir rekabetine yansması olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Batı Sahra meselesinde Fas'ın, Polisario'nun, İran'ın Cezayir Büyükelçiliği üzerinden desteklediği iddiası ve ilişkilerin kopması, İran-Cezayir arasındaki ilişkilere işaret eden bir örnek olarak verilebilir. Elbette İran ile Cezayir arasındaki ilişkilerin artması Körfez'in Fas'a yakın Cezayir'e mesafeli pozisyonuna da sebep olmaktadır. Son olarak kitabın son makalesi Cezayir-Fas rekabetinin aslında temel gündemini teşkil eden Batı Sahra sorunu üzerinedir. Cezayir'in Batı Sahra'daki pozisyonu ve bölgeye yönelik yaklaşımının ele alındığı bölümde Cezayir'in sömürgecilik karşıtı ilkeler üzerinden duygusal yaklaşımı ile jeopolitik çıkarlarının kesişmesinden bahsedilmektedir.

Sonuç olarak KEDGE Business School'da görev yapan Kuzey Afrika, Çin ve jeopolitik meseleler üzerine birçok çalışması bulunan Profesör Yahia H. Zoubir'in editörlüğünde hazırlanan *The Politics of Algeria: Domestic Issues and International Relations* kitabı, basit ve sarıh bir yaklaşımla Cezayir sisteminin problemlerini, uluslararası ilişkilerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Kitabın 2019 yılında Cezayir'de başlayan dönüşümün sıcaklığına rağmen genel ve kapsayıcı konuları incelemesine rağmen güncellenmesini gerektirecek bölümlere ihtiyaç vardır. Özellikle Cezayir ordusunun Hirak sürecindeki rolü ve Cumhurbaşkanı Tebbun'un Buteflika'ya iç politikada ve dış politikada değişen tercih ve yaklaşımları, Türkiye, Rusya gibi aktörlerin Cezayir ile artmakta olan ilişkilerinin göz ardı edildiği görülmektedir. Ayrıca Libya meselesinin ayrı bir konu olarak ikinci bölümde yer almaması, belki de konunun sıcaklığı ile bağlantılı olmakla birlikte açık bir eksiklik. Buna rağmen özellikle Cezayir sisteminin içerdeki temel sorunları bağlamında teorik

ve analitik yaklaşımlar kitabı literatürde değerli bir konuma taşımaktadır. Ayrıca kitabın bütüncül bir perspektifle Cezayir'in sadece iç meselelerine veya dış politikasına odaklanmadan hazırlanması, Cezayir'deki iç ve dış gelişmeleri birlikte sunmasından kaynaklı literatüre katkı sunmuştur.